

NOVICA

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 18. novembra 1854. **List 92.**

Popis dobrega in slabega gospodarja *).

Pravijo, da streha kaže dobrega ali pa slabega gospodarja, in da kjer neumna gospodinja gospodari, ondi toča v hiši bije.

Navadno imajo slabi gospodarji raztergane strehe, in neumne gospodinjice, kokošam enake, prihodke berž razkopajo in razmečejo, da prehitro minejo, in potlej na pösodo iščejo.

Bomo tukaj skusili nar prej častitljivo ravnanje dobrega gospodarja popisati.

Dober gospodar je namreč:

a) Mož v besedi in v djanji, da ga imajo domači in ptuji v časti. Malo govori, pa kar govori ali ukaže, je umno in prav, in torej že njegov pomigljaj velja za povelje, ker je navajen vse s premisljkom govoriti in delati; in ker le resnico ljubi in laž sovraži, se na njegovo besedo vsak zanaša. Njegova družina se ga boji in ga ljubi, in on je doma nar raji, ker ga po pravici očeta imenujejo in časté.

b) Dober gospodar ima v vsem rednost pri hiši, in ostro hoče, da se tudi družina in posli rednosti deržé. Čas je postavljen za jéd, čas za delo. Vsi kmalo morajo biti pri jédi, in potlej vsak pri svojem delu. Ravno tako mora biti vsako orodje snažno in na pravem kraji, da se le vzame in se ne išče, kadar ga je treba. Njegove oči so povsod, in ne dá pod zlo iti ali spriditi se tudi majhni reči, ker vé, da iz posameznih zern je kašča polna žita, in iz posameznih jagod sod vina nalit, in da klas dolgo raste in veliko potrebuje, preden dozori; torej ima za greh pripušati, da se kaj spridi.

c) Dober gospodar hoče vediti za vsako reč pri hiši, za vsacega svojega otroka in posla, kje da je in kaj dela. Pervi vstane in zadnji leč gré, in skliče družino moliti, potlej pa delati, kar je kterega delo.

d) Dober gospodar ne hvali ne starega ne novega, ampak kar je dobro in prav, ker vse spoznati hoče; torej kar je poterjenega, ohrani, dokler še kaj boljšega ne spozna.

e) Pri svoji hiši ne terpi ne kletve, ne laži, ne opravljanja, ne pijanosti, ne pohajkvanja, tudi nobene nar manjši tatvine ne, bodi sadja ali kaj družega; temuč raji skerbí, da je vsega pri hiši za potrebo dovelj, in če ima posestvo, da je na njem vsacega mnozega sadja dosti, da njegovim ljudém ni treba po ptujem sadji ozirati se.

f) Dober gospodar dá svoji družini kolikor je dosti in prav, pa nič v potrato ne; že pri novini

prevdarja, koliko bo vsake reči do druge novine treba, da vé, koliko smé prodati, koliko ne, in tudi še na kakošne uime pri tem ne pozablja. On premisli, da ima leto 365 dni, in da vsak dan je treba jesti, in še kaj družega, in da je slabo na posojilo zanašati se.

g) Dober gospodar ima snažno in polno hišo raji od zale in prazne. Zatorej ne stavi novega zalega poslopja na dolg, če je še staro manj zalo za kaj. Dolga se boji kakor greha. Snažnost pa mu je čez vse ljuba, ravno kakor zdravje ali kakor dobro ime in čast: snaga v hiši, okoli hiše, v hlevu in povsod.

h) Dober gospodar ima vse pod ključem: on sam izdaja in prodaja, kar je treba, in sam odkazuje pravo mero živini in ljudém, ali pa z njegovo vednostjo njegova umna žena.

i) Dober gospodar ne dela dolgov razun v sili; pa skerbí, da mu posojilo dobiček dá, in da verne o pogodu.

k) Pred vsim pa je dober gospodar ponižen, ker je umen, in tudi dolžnosti vére izpolnjuje. Gré k božji službi, in hoče to imeti tudi od svoje družine, ker verje, da nobeden dober ni, če se Bogá ne boji, in da je vernega podučjenja vsakteremu potreba; verje tudi, da Bog daja blagoslov, in da brez njega nič dobrega ni. Božji strah je začetek modrosti.

Tak je dober gospodar, in njegova hiša raste. K temu pomaga njegova umna žena in vsa družina.

Kar dober gospodar v zunanjih večih rečéh prav oskerbuje, to dobra gospodinja v znotranjih na drobno, umno in prav obrača, da nobene reči ne gré ne preveč ne premalo, ampak vse le po stanu in po okolišinah, in da se nič ne trati ali napak ne obrača.

Slab gospodar pa ima vse drugačne lastnosti:

a) Slab gospodar rad veliko govori, pa nerad dela, in malo premišljuje; besede gredó rade pred pametjo. Nobeden ga ne spoštuje, še njegovi otroci ne.

b) Slab gospodar je nerad doma, ampak raji pri pivcih ali pri igri. Jé rad kaj dobrega, ne preskerbí pa ne, kar je potrebnega. Za dom, za družino in gospodarstvo mu je malo mar, in torej mu drugi gospodarijo, da berž mine kar ima, in še sam ne vé kam. Njegovo polje je zapuščeno, streha raztergana, hlev in kašča ste prazne, otroci plašni, razcapani, zastradani in nepodučeni.

c) Slab gospodar rad dolgove dela in denar zapravlja; upniku pušča skerb za plačilo. Rado se zgodi, da pride ob posestvo, živež in dom, in naredí sebe in svoje otroke nesrečne.

d) Slab gospodar svoje nesreče druge dolží in rad toži čez velike davke, pa bi tudi čez majhne tožil, ker jih na svojem posestvu pridelati noče in ne vé.

e) V njegovi hiši dela vsak kar in kakor hoče: kletev, laž, lenoba, nagajivost in tatinstvo je pri njem doma.

*) Ker se bukve „umnega gospodarstva in kmetovanja“, ki jih je spisal gosp. fajmošter J. Zalokar in jih bo dala krajnska kmetijska družba na svetlo, že vežejo in pridejo tedaj kmali na dan, damo iz 5. dela, ki razlaga „gospodarstvo“, kosček bravcem v pokušnjo, da bojo vidili, kako lepo domača in lahko umevna je beseda prečastitega gosp. pisatelja, ki si je s tim pervim. vse razdelke kmetijstva obsegajočim, silo potrebnim delom pridobil velike zasluge za milo našo domovino. Vred.

f) Slab gospodar ne mara ne za nauke, ne za molitev, ne za Boga; njegov bog je njegov trebuh; dobre gospodarje zaničuje, se jim posmehuje, jim je nevoščljiv, namest da bi jih posnemal in se po njih ravnal.

To je nekersansko, gerdo, živinsko življenje; tako gospodarstvo gré v nič.

Kratko premišljevanje o novem redu kazenske pravde.

(Dalje.)

Ko je tedaj avstrijska postavodaja z redom kazenske pravde od leta 1850 in s tem od leta 1853, ki je ravno zdaj po vsem našem cesarstvu moč zadobil, zopet vpeljala zatožbo, zagovor in ustno končno obravnavo v kazenskih zadevah, se je tedaj v drugi polovici 19. stoletja le vernila k tistim podlagam kazenske obravnave nazaj, ki so do 18. stoletja v dednih avstrijskih deželah občno veljavo imele, in je po tem takem več tistih imenitnih naprav kazenske pravde na novo ustanovila, ki so že od začetka tega stoletja predmet neprenehane znanstvenega boja med védo in postavodajo, med šolo in življenjem bile.

Če je ravno med redom kazenske pravde od leta 1850 po razpušenih porotnih sodbah in med sedanjo vredbo sodnij v obče nekolikšna enakost, je vendar ta v mnogih zadevah drugačna od une, kar bomo v sledečem razložili, da bojo naši bravci razumeli bistvo sedanjih sodniških obravnav o razločku tistih, ki so pred letom 1848, pa tudi tistih, ki so po kazenskem redu od leta 1850 noter do sedanje dôbe veljavne bile.

Do leta 1848, kakor smo že gori omenili, ni bila kazenska pravda z zatožbo, zagovorom in ustno končno obravnavo navadna; sodnik je bil ob enem tudi zatožnik in zagovornik, ustne končne obravnave ni bilo; — tedaj je sedanja naprava veliko drugačna in se veliko bolj enaci s tisto od leta 1850, s katero so bile porote vpeljane, kakor s poprejšno staro. Vendar so tudi med uno od leta 1850 in med to (sedanjo) od leta 1853 mnogoteri razločki. Važniši so sledeči:

Po redu kazenske pravde od leta 1850 se je kazenska pravda posebno le opirala na zgolj zatožno pravilo, to je, začetje kazenske pravde, pozvedba djanja ali dogodbe, zasledovanje obdolženca itd. se je od konca do kraja le godilo na predloge in zatožbo državnega pravdnika (Staatsanwalt). Po sedanjem redu kazenske pravde je pa to zgolj zatožno pravilo premenjeno v zatožno sodno ravnanje, tedaj po ti novi postavi zasledujejo kazenske sodnije kaznjive djanja iz službine dolžnosti (§. 2.). Sodnije imajo tedaj pri vsakem djanju, ki je zapadlo kazni (štrafengi), prvo in uvodno preiskavo in pa posebno preiskavo ali preiskavo zoper obdolženo osebo iz službine dolžnosti opravljati, — državni pravdnik ima o ti preiskavi ravnavi le preiskavo nagibovati in v obče v vsi kazenski pravdi za to skrbeti, da se vse po postavah ravna in da se vsako odlašanje odvrča; on je tedaj v teku uvodne preiskave le pripomočnik in tako rekoč občujavnik, da gré vse natanko po postavi. Še le po dokončani preiskavi predlaga državni pravdnik zborni sodnji svoje nasvete, in po tem še le sodnja izda ali: sklep, da se pravda ustavi (§. 197.), ali sklep, da se popusti (§. 198.), ali pa sklep zatožbe (§. 200.), kateri se pa more le takrat storiti, kadar se pokaže, da je tisti, ki je bil preiskavi podveržen, kakega določenega hudodelstva ali pregreška pravno obdolžen. Na podlagi tega zatožbnega sklepa predloži sedaj državni pravdnik zatožni spis pri vsih hudodelstvih, na ktere je smert ali saj petletna ječa zažugana; pri tacih djanjih pa, na ktere je manjši kazen

postavljena, zatožbo pri končni obravnavi ustmeno razločuje. (Dalje sledi.)

Starogodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Dostavek k prvemu pretresu v spisu „o Noriku in Noreji“.

Razložil Davorin Terstenjak.

Od unega časa, kar se je marljivost slediteljev stare zgodovine v Indijo obrnila, se je začelo deniti v raznih stvaréh, ktere so preje v globoko temo zakrite pred nami bile. Razjasnuje se sedaj občinska znanost različnih starih vér, in česar gerški in latinski bogoslovci niso razumeli in kar so celó krivo razlagali, to razvedrujejo sedaj izhodne dežele. Al treba je razumeti jezik iztočnega duha, — drugače preiskovavec zablodi še v hujšo krivopoti, kakor so zabredli Ciceron, Festus in Varon, gledé na etimologijo rimskih božanstev.

Večidel je basen (mythus) le razvito in v djanstvo prenešeno znamenje (symbol) nastavši na znamenju in po znamenju. Dosti povesti je, ktere niso druga, kakor razlaga in izpeljava znamenj (symbolov), med katerih početkom in izobraženjem že mnogokrat stoletja ležijo. Znamenja so stariše in izvirniše, kakor basni nedoločne slutenja božanstvenega.

Staremu svetu ni bilo mogoče do tiste samostalnosti dospeti, ktera je potrebna za zgodovinsko pregledovanje in razvijanje dotičnih stvari, — manjkalo mu je sposobnosti, da bi se bil ptuje misli prilastil; drugače ne bi učeni možaki, kateri so Aleksandra velikoga sprevaljali, imen vsih novih narodov, s katerim so se na svojih sprevodih soznali, iz gerškega basnoslovja izpeljevali!

V tih zadevah tedaj stari svet nima izključive postavodajne oblasti, — preiskovanje mitiškega izraza je naloga našega veka, ker se mi bolje zamoremo, kakor stari klasiki, v misli azijatskega sveta zariniti.

Noben rimsk pisatelj se ni podstopil, v okolici Himalaje iskati sedeža svojega Jova; sedanji čas pa izvir rimskega, gerškega, etrurskega itd. basnoslovja iščejo naj bolje učeni in naj veči starinarji v indiškem mitu *).

Sicer še živijo priverženiki tistih strank, kateri se že skoz 300 let bojujejo zavoljo „spiritus lenis“ in „spiritus asper“ in kterima je v tem boji ves „spiritus“ odletel; — sicer imamo še nektare branitelje gerškega in latinskega „Urlebena“, vendar vsaki dan bolj zgubljate te stranki svoj upliv, in zmaga bo — resnici! Že se je več ostroumnih preiskovavcov oglasilo, kateri Pelazge izločujejo iz indijske rodbine in njim mesto davajo v semitiški; do jedra resnice bomo prišli, če rečemo, da so v Pelazgih ariški življi s syrofeniškimi združeni, kakor je to učeni zgodovinar F. Kortüm *) v naj novjšem času v svoji zgodovini gerške dežele javno izustiti se podstopil.

Tako vidimo povsod novo odkrivanje o zgodovini starih narodov, in kar je skoz več sto let nisoka in visoka šola učila, se zametuje v staro šaro. Tedaj se nadjamo tudi mi, da naše preiskave bodo enkrat vseobčo veljavo zadobile, čeravno nas še mnogo pisano gleda, kateri le v Atinjah in še kod drugod iščejo izvir zgodovinske resnice, in v debelih foliantih domačih kronikarjev. Vsaka stvar ima svoje izvire in le tisti zgodovinsko resnico najde, ki ji skuša priti do jedra, in se ne dá motiti od veš, katerih nikjer ni toliko kot

*) Primeri s temi besedami Hammerove v „Wiener Literatur-Zeitung“. Aprilheft Nr. 55. 1816. — Ottfried Müller-jeve: „Über die Wichtigkeit des Symbolstudiums“. Prolegom. str. 266. — Barth: „altdeutsche Religion“ I. 10. — Ritter: „Vorhalle der Völkergesch.“ str. 33. Pis.

*) F. Kortüm: „Geschichte Griechenlands“. Heidelberg 1854. 3 Bände. Pis.